

Fonološki opis govora kraja Lom pod Storžičem (SLA 204)

Jožica Škofic

IZVLEČEK: Fonološki opis govora kraja Lom¹ (Slovenski lingvistični atlas, točka št. 204) je predstavitev fonološke ravnine gorenjskega lomskega/lomenskega govora (gre za fonetični prikaz fonemov). V prvem delu je predstavljen inventar fonemov (samoglasnikov in soglasnikov) in prozodemov, sledi predstavitev distribucije/razporeditve fonemov in njihovih položajnih različic/alofonov ter prozodemov, v tretjem delu je prikazan izvor fonemov in prozodemov.

ABSTRACT: The phonological description of the local speech in Lom pod Storžičem (SLA 204) brings the presentation of the phonological level of this Gorenjsko speech (i.e. the phonetical presentation of the phonemes). The first part presents an inventory of phonemes (vowels and consonants) and prosodemes, the second part shows the distribution of phonemes, allophones and prosodemes, and the third part discusses the origin of phonemes and prosodic features.

1 INVENTAR

1.1 Samoglasniki

1.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

i: *u:*

e: *o:*

e: *o:*

a:

¹ Fonološki opis je nastal na osnovi zapisa govora kraja Lom po vprašalnici za SLA, ki ga je zapisal Tone Pretnar leta 1967 in je shranjen v gradivu Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

1.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

u

e

o

ə

a

1.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki

1.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

i

u

e

o

e

ə

a

1.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki

u

e

o

ə

a

1.1.3.3 Izglasni samoglasniki

i

u

e

o

ə

a

1.2 *Soglasniki*

1.2.1 Zvočniki

v/ʋ

m

l

r

n

j

1.2.2 Nezvočniki

p

b

f

t

d

c

s

z

č

š

ž

k

g

x

1.3 Naglas

- 1.3.1 Naglas ni vezan na določeno mesto v besedah – naglasno mesto je svobodno.
- 1.3.2 Govor pozna kvantitetno opozicijo (dolge naglašene, kratke naglašene in kratke nenaglašene zloge).
- 1.3.3 Govor pozna tonemsko opozicijo na dolgih zlogih: rastoči naglas (akut) in padajoči naglas (cirkumfleks).
- 1.3.4 Na kratkih naglašanih zlogih je naglas le jakostni.
- 1.3.5 Akut je vedno dolg, včasih se zaradi redukcije akcent skrajša in postane padajoč/jakostni (*má:t* – *mat* ‘mati’).
- 1.3.6 Terciarnega premika naglasa ni (*okò:* ‘oko’, *mēsò:*).
- 1.3.7 Inventar prozodemov torej zajema tri naglase (*Ů:*, *Ů̂:*, *Ů*) in nenaglašeno kračino (*V*).

2 DISTRIBUCIJA

2.1 Samoglasniki

- 2.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki
  - 2.1.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so mogoči v katerem koli besednem zlogu.
  - 2.1.1.2 Samoglasniki /o:/, /ô:/, /u:/ večinoma niso mogoči v vzglasju – pred njimi je protetični /v/ (*vò:gle* ‘ogljje’, *vó:kən* ‘okno’, *vú:sta* ‘usta’).
  - 2.1.1.3 Samoglasnika /e:/, /o:/ se govorita le v (izvorno) predzadnjih besednih zlogih (*žé:na*, *nó:ga*).
  - 2.1.1.4 Pred istozložnim /u/ ima /o:/ alofon /ô:/ (*spò:ut* ‘spoved’) – enako velja tudi za kratki /o/ pred /u/.
- 2.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki
  - 2.1.2.1 Ti so mogoči le v zadnjih ali edinih besednih zlogih.
  - 2.1.2.1.1 Kratki naglašeni /ə/ + /ɪ/ je mogoč v edinem ali zadnjem besednem zlogu (*‘pərst*, *‘tərt*), v del. -l nekaterih glagolov (npr. *‘dəru*, *c’vəru*, *u’məru*, *žəru*) in v nekaterih samostalnikih pa tudi v nezadnjem zlogu (npr. *‘bəru*, *čəru*).
  - 2.1.2.2 Govor nima kratkega naglašenege /i/.
  - 2.1.2.3 V položaju pred istozložnim /j/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govorijo [e], ki je alofon fonema /e/ (*‘dej* ‘daj’ – vel., 2. os. ed.).
- 2.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki
  - 2.1.3.1 Govor ima v prednaglasnem položaju sedem samoglasnikov, dva od njih (*/e/*, */o/*) sta posledica oženja v prednaglasnem položaju (torej še */il/*, */e/*, */al/*, */ul/*, */ə/*) – v tem položaju */o/* ni mogoč, v ponaglasnem položaju jih ima pet (*/ul/*, */e/*, */o/*, */ə/*, */a/* – ni */il/*), v izglasnem pa šest samoglasnikov (*/il/*, */ul/*, */e/*, */o/*, */ə/*, */a/*).
  - 2.1.3.2 Samoglasniki */o/*, */ô/*, */u/* večinoma niso mogoči v vzglasju – pred njimi je protetični /v/.

- J E Z I K O S L O V N I Z A P I S K I 6 • 2000
- 2.1.3.3 V položaju pred istozložnim /j/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govorijo /e/ oz. [ɛ] (*lè:tej, stó:pej*).
- 2.1.3.4 V prednaglasnem položaju ni /o/, namesto njega je tu /o/ ali /ul/ (*zòbè; bò'gət, otró:k/utró:k*).
- 2.1.3.4 V prednaglasnem položaju ni /e/, namesto njega je tu /ɛ/ (*plèní:ca, bèsè:da*).
- 2.2 *Soglasniki*
- 2.2.1 *Zvočniki*
- 2.2.1.1 Zvočnik // ni mogoč pred zadnjimi samoglasniki – govor pozna švapanje (*žbú:va* 'čebula', *vá:s* 'las').
- 2.2.1.2 Zvočnik /v/ se pred srednjimi samoglasniki govori [v], pred soglasniki in v izglasju pa [u] (*čvó:uk* 'človek', *ta prá:u* 'pravi', *vò:u* 'vol', *krá:u* 'krav' – R mn. ž. sp., *urá:t* 'vrat').
- 2.2.1.3 V skupini *črě, žrěje* /t/ navadno izpadel (*ž'bəl* 'žebelj', *ž'be* 'žrebe', *žé:bac* 'žrebec', *čé:vəl* 'čevelj', *čé:da* 'čreda', *čvò:* 'črevo', *čpl:na* 'črepinja', *čé:su* 'čreslo').
- 2.2.1.4 V zaimkih za drugo osebo in povratnosvojljnih zaimkih se /v/ (morda po analogiji z zaimki za 1. osebo) ne govori (*tó:i'ga* 'tvojega', *só:i'ga* 'svojega').
- 2.2.1.5 Znano je analogno menjavanje med // in /v/ (*gvalè:* 'glave', *cé:rkle* 'cerkve', *mərtlè:* 'mrtve').
- 2.2.1.6 V vseh položajih – tudi pred samoglasniki se govori /j/ (*jé:tka, já:buk, vò:i'ənce, žlā:if*).
- 2.2.2 *Nezvočniki*
- 2.2.2.1 V izglasju so možni le nezveneči nezvočniki – zveneči nezvočniki imajo tam svoje nezveneče pare (*mò:š* 'mož', *stò:rt* 'strd', *mè:t* 'med', *žélé:s* 'železo', *zi:t* 'zid', *xrí:p* 'hrib').
- 2.2.2.1.1 Soglasnik /b/ in navadno tudi /p/ se ne pojavljata v izglasju, na njunem mestu je /f/ (*rò:f* 'rob', *gòvò:f* 'golob', *jé:rof* 'jerob, skrbnik', *na strò:f* / *na strò:p* 'na stropu', *otrò:f* 'otrobi').
- 2.2.2.1.2 /g/ se ne pojavlja v izglasju, na njegovem mestu je /x/ (*drò:x* 'drog', *krò:x* 'krog', *rò:x* 'rog', *bò:x* 'bog').
- 2.2.2.1.3 V predlogih (in predponah) *od, pred, pod, med* je možen le nezveneči pripornik /x/ (*ox vasi:* 'od vasi', *prɛx nočjò:* 'pred nočjo', *prɛx* 'pərsəm' 'pred prsmi', *pox strè:šno* 'podstrešna', *ox kò:t* 'od kod', *poxp'vat* 'podplat', *uxpré:t* 'odpreti', *pox mi:zo* 'pod mizo', *pox li:po* 'pod lipo') pred zvenečimi nezvočniki pa zveneči pripornik [ɣ] (*mey zòbmí:*, *poy gorò:* 'pod goro', *mey d'arumə* 'med drvmi', *prey dnè:m* 'pred dnev', *oy dò:ma* 'od doma', *oy dé:leč* 'od daleč', *oy bli:s* 'od blizu').
- 2.2.2.2 Po zvenečnosti se nezvočniki prilagajajo sledečemu nezvočniku – asimilacija po zvenečnosti (*gné:ist* 'gnezdo', *səž'ga* 'suhega', *us'xot* 'vzhod').

- 2.2.2.2.1 Pred zvenečimi nezvočniki (npr. /g/) ima izglasni /x/ alofon [ɣ] (*sně:γ gre* 'sneg gre').
- 2.2.2.2.2 Pred zvenečimi nezvočniki ima /č/ alofon [ʃ] (*žbú:va* 'čebula', *tá:žga* 'takega', *žbě:va* 'čebela').
- 2.2.2.2.3 /d/ in /t/ se pred /k/ ne pojavljata, pač pa sta asimilirana v /x/ (*svax'ka* 'sladka', *rě:xka* 'redka', *pó:xku* 'podkev', *rě:xku* 'redkev', *sí:roxka* 'sirotka').
- 2.2.2.2.4 /d/ se pred /p/ navadno ne pojavlja, na njegovem mestu je /x/ (*poxp'uat* 'podplat').
- 2.2.2.2.5 /k/ se pred /p/ navadno ne pojavlja, na njegovem mestu je /x/ (*xpù:jem* 'kupujem').
- 2.2.2.2.6 Soglasnika /b/ in /p/ se ne govorita pred /k/ – na njunem mestu je /f/ (*rò:fkat* 'robkati, ružiti', *pò:fkar* 'žepni nož').
- 2.2.2.2.7 Soglasnika /b/ in /p/ se navadno ne govorita pred /c/ – na njunem mestu je /f/ (*xvā:fca* 'hlapca').
- 2.2.2.2.8 Soglasnika /b/ in /p/ se navadno ne govorita pred /t/ – na njunem mestu je /x/ (*oxtě:sat* 'obtesati').
- 2.2.2.4 Pred sprednjimi samoglasniki se /k/, /g/, /x/ navadno ne pojavljajo – govor pozna sekundarno palatalizacijo velarov/mehčanje mehkonebnikov.
- 2.2.2.5 V sklopu /zdr/ se /d/ navadno ne pojavlja (*z'rou/ zd'rou* 'zdrav').
- 2.2.2.6 V sklopu /dn/ se /d/ navadno ne pojavlja (*dopò:une* 'dopoldne', *opò:une* 'opoldne').
- 2.2.2.7 V sklopu /td/ se je /t/ asimiliral z /d/ v en glas (*pě:deset* 'petdeset', *šě:deset* 'šestdeset').

2.3 Naglas

- 2.3.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so možni v vseh besednih zlogih.
- 2.3.2 Kratki naglašeni samoglasniki (razen *ə*) so možni le v zadnjih ali edinih besednih zlogih.
- 2.3.3 Nenaglašeni dolgi samoglasnikov govor ne pozna.
- 2.3.4 Možne so zložene in sestavljene besede z več naglasi.
- 2.3.5 Govor ima dolgi (*mlě:t, plě:t, začě:t, zapě:t, klěčá:t, mešá:t, pelá:t, xo'də̃t*) in kratki nedoločnik (*'nest, p'lest, klé:čat, mě:šat, pé:lat, xó:də̃t*).
- 2.3.6 Glagoli na *-niti -nem* so v sedanjiku pogosto končniško naglašeni (*usax'ne, pəx'ne*).

3 IZVOR

3.1 Samoglasniki

3.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

- i:* ← *i:* (*zí:ma, sví:na, lí:st*)
 ← staroakutirani *iv* nezadnjem besednem zlogu (*lí:pa, rí:ba, xí:ša*)

- ← včasih *ě*: (*xrí:na* – R ed., *s xrí:nam* – O ed. ‘hren’)
- ← izjemoma *vě*- (*í:vərca* ‘veverica’)
- u*:
  - ← *u*: (*vú:č* ‘luč’, *vú:šəm* ‘luščim’, *vú:bje* ‘lubje’)
  - ← staroakutirani *u* v nezadnjem besednem zlogu (*kú:pa*, *krú:xa* – R ed.)
  - ← včasih *lu*: (*gù:x* ‘gluh’)
- ę*:
  - ← *ę*: (*pě:t*, *pě:tək*, *imě:*, *pě:t* ‘ped’, *vě:žem*, *plě:šem*, *prě:dem*, *glě:dám*, *zě:be*, *spě:t*, *pě:st*)
  - ← staroakutirani *ę* v nezadnjem besednem zlogu (*dě:tela*, *pəklě:kənt*)
  - ← kratki *ę*, ki se je podaljšal (*zě:t*)
  - ← *ě*: (*mlě:k*, *zvě:zda*, *svě:ča*)
  - ← staroakutirani *ě* v nezadnjem besednem zlogu (*brě:za*, *cě:sta*, *nevě:sta*)
  - ← dolgi cirkumfleksirani *e*: (*lě:t* ‘led’, *pě:č*, *mě:t* ‘med’)
  - ← novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu (*zě:le*, *žě:nška*, *žě:nən*)
- o*:
  - ← *o*: (*drō:x*, *krō:x*, *mō:š*)
  - ← staroakutirani *o* v nezadnjem besednem zlogu (*dō:ga*, *kō:ča*, *tō:ča*, *gō:ba*)
  - ← dolgi cirkumfleksirani *o*: (*nō:č*, *mō:č*, *rō:x*, *bō:x*)
  - ← novoakutirani *o* v nezadnjem besednem zlogu (*vō:la*, *xō:ja*, *nō:ša*)
  - ← včasih stalnodolgi *ŋ*: (*dō:bem* ‘dolbem’) – toda tudi *vō:uk* ‘volk’
  - ← staroakutirani *ŋ* v nezadnjem besednem zlogu (*vō:na*/*vō:ūna* ‘volna’)
  - ← včasih kratki naglašeni *ŋ* – lahko skupaj z *u* (*pō:ux*/*pō:x* ‘polh’, *pō:uxən* ‘poln’, *pō:uš* ‘polž’)
  - ← *uo* ← *lo*:, *lō*: (*pō:t* ‘plot’, *klō:plkō:p* ‘klop’, *xō:t* ‘hlod’)
  - ← izjemoma *u* pred *r* (*dəxō:r* ‘dihur’)
- e*:
  - ← *e*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega naglašenege zloga (*žě:na*, *tě:ta*, *čě:u*, *ně:sem*)
  - ← včasih *ę*, ki je prišel pod naglas po poznem premiku naglasa s končnega kratkega naglašenege zloga (*grě:da*, *pě:ta*, *mě:xka*, *tě:ška*, *klě:čou*)
  - ← *ě*, ki je prišel pod naglas po poznem premiku naglasa s končnega kratkega naglašenege zloga (*vě:ža*, *žrě:u*/*žě:u*, *urě:me*)
- o*:
  - ← *o*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega naglašenege zloga (*kō:tu*, *kō:za*, *vō:sa*)
  - ← *o*: v posameznih primerih (*mō:tən*, *rō:ka*)
  - ← včasih *uo*: ← *lo*: (*gō:dat* ‘glodati’)
  - ← včasih *o*:, ki je prišel pod naglas po poznem premiku naglasa s končnega kratkega naglašenege zloga (*mō:ščə* ‘moški’, *sō:set*)
  - ← redko *a*: pred *u* (*mrō:ula* ‘mravlja’)
  - ← redko kratki naglašeni *ŋ* – lahko skupaj z *u* (*bō:xa*/*bō:uxa*)

‘bolha’)

- a:* ← *a:* (*grá:t, prá:x, krá:l, trá:va*)
 ← staroakutirani *a* v nezadnjem besednem zlogu (*krá:va, brá:ta* – R ed.)
 ← *ə:* (*dá:n, vá:s, má:x, vá:š* ‘laž’, *vá:n* ‘lan’, *čá:st*)
 ← novoakutirani *ə* v nezadnjem besednem zlogu (*má:ša, sá:ne, pá:si* ‘pasji’, *vá:ščə* ‘vaški’)

3.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

- u* ← kratki naglašeni *-ě* v del. -l (*žvu* ‘živel’, *m’lu* ‘mlel’)
 ← kratki naglašeni *-il* v del. -l (*pəx’nu* ‘pahnil’)
 ← kratki naglašeni *-əl* v del. -l (*cvə’du* ‘cvetel’, *šū* ‘šel’)
 ← izjemoma kratki naglašeni *-lo* v sam. sr. sp. po onemitvi izglasnega nenaglašenege *-o* (maskulinizacija nevter) in pomiku naglasa na zadnji zlog (*gə’ru* ‘grlo’)
- e* ← kratki naglašeni *e* v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novoakutirani *e* (*k’met, ž’re, ’nest, p’lest*)
 ← kratki naglašeni *ɛ* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*ž’be* ‘žrebe’)
 ← kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu v položaju pred istozložnim /i/ (*’dɛj* ‘daj’ – 2. os. ed. vel.)
- o* ← kratki naglašeni *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novoakutirani *o* (*’pot, š’kof, ’koš, ’kon, d’no*)
 ← kratki naglašeni *ɔ* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*stə’zo, məg’wo* – T ed., *st’rok*)
 ← kratki naglašeni *u* (preko *ə*) v izglasju prid. v D, M ed. (*t’mo* ‘temu’)
 ← kratki naglašeni *a* pred istozložnim *u* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*’prou, z’rou* ‘zdrav’, *p’lou* ‘plav’, *r’jou* ‘rjav’)
- a* ← kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*’brat, ’gat, ’fant, ’nas*)
 ← izglasni kratki naglašeni *a* (*š’va* ‘šla’)
 ← staroakutirani *a* v nezadnjem besednem zlogu (*’mat* ‘mati’)
 ← stalno dolgi *a* – po skrajšanju (*x’rast*)
 ← kratkonaglašeni *o* pred *m* v končnici *-om* (O ed. sam. m. sp.) (*s p’sam* ‘s psom’)
- ə* ← kratki naglašeni *ə* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*’pəs, ’təš, ’vəs, ’bət* ‘bet/bat’)
 ← včasih kratki naglašeni *ě* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*šəm* ‘sem’)
 ← kratki naglašeni *i* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*’nət, ’təč, ’məš, ’nəč, ’sət, mət’ləč*),
 ← izglasni kratki naglašeni *i* v D, M ed. sam. ž. sp. (*po stə’zə, ’nə* ‘nji, njej’) in v vel. za 2. os. ed. (*ž’və* ‘živi’)
 ← kratkonaglašeni *u* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*’krəx, ’kəp, u’kəp, g’rənt*)

- ← izglasni kratki naglašeni *u* v D, M ed. sam. m., sr. sp. (*p'sə, na űra'tə*)
- ← kratkonaglašeni *ě* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*x'rən*)
- ← *ʃ* skupaj z *r* (*p'ərst 'prst', 'tərt 'trd'*)
- ← skupina soglasnik + /r/ pred // (v del. -l, m. sp. ed.) ali pred premorom skupaj z /r/ (*'dəru 'drl', 'c'vəru 'cvrl', 'u'məru 'umrl', 'žəru 'žrl'; 'zd'bər 'steber'*)

3.1.3 Nenaglašeni samoglasniki

3.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

- i* ← *i* (*cvili:va, pisà:va, zidá:r, sirò:ta*)
- u* ← *u* (*pluvá:t 'pljuvati', klučá:vəncə, čudá:k*)
- ← pogosto *o* (*kolé:n/kulé:n, kubí:va 'kobila', kurí:t, putí:ca, kumá:r*) – prednaglasno ukanje se opušča
- ← *uo-/uo-* ← *lo-/lo-* (*ubá:na 'lobanja', kubá:sa 'klobasa'*)
- e* ← *ě* (*lěví:ca, plění:ca, řěsní:ca*)
- ← *e* (*zelé:n, vešě:va, besě:da, telé:ta, želé:s, nevé:sta, neḅò:*)
- ← *e* (*pesti: 'pesti', mešò:/mesò: 'meso'*)
- ← izjemoma *o* za *r* (*prečě:sja/pərcě:sja 'procesija'*)
- o* ← *o* (*okò: 'oko', gòlò:p 'golob', o'trok, kolé:n, polé:n*)
- ← *o* (*zòḅě:-* I mn.)
- ← *-uo-* ← *-lo-* (*kòḅú:k 'klobuk', go'bok 'globok', čové:šk 'človeški'*)
- ← izjemoma nenaglašeni *-av-* (*mroľí:še/mroľí:še 'mrvljišče'*)
- e* ← izjemoma *i* pred *r* (*šerok*)
- a* ← *a* (*kazá:uč 'kazalec', bradáví:ca*)
- ← redko *e* (*na bò:m* – v nikalnicah, *an'ga 'enega' ...*)
- ← redko *o* (*damù: 'domov', govári:t 'govoriti'*) – disimilatorično prednaglasno akanje
- ə* ← *ə* (*məg'wa 'megla', pə'ku 'pekel'*)
- ← *i* (*təší:, šerok*)
- ← *u* (*stədə:nc, səšət, dəšət*)
- ← *ě* (*təstò:*)
- ← prednaglasni *ʃ* pred soglasnikom skupaj z *r* (*ə+r*) (*pərsti:-* R ed. ž. sp.)
- ← po onemitvi nenaglašeni samoglasnikov ob zvočniku (*əlsi:ca 'lisisca', só:nčəncə 'sončnica', ərs'je 'resje'*).

3.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki v zaprtem zlogu

- u* ← *ʃ* (*já:buk 'jabolko'*)
- ← *-ov-* (*gvá:žuna 'glaževina'*)
- ← *-əl-* (*vó:sunek 'oselnik'*), *-əl-* ← *-li-* (*mərzuca 'mrzlica'*)
- e* ← *e* (*né:sem, e* (*pá:meť*), *ě* (*só:set*)
- ← *i* v priponi *-nik* (*vò:jtərnek 'lojtrnik', tí:lnək 'tilnik'*)
- ← *a* pred istozložnim *i* (*dé:vej 'delaj' – 2. os. ed., vel.*)
- o* ← *o* (*lá:kota, q* (*žé:vot 'želod'*)
- ← včasih *a* pred *v* (*bradáví:ca 'bradavica'*)

- ← *a* pred istozložnim *u* v del. -l (*dě:vou* 'delal' – 3. os. m. sp., del. -l)
- a* ← *a* (*žā:gat* 'žagati', *dě:vat* 'delati')
- ← včasih *o* (*za vó:knam* – O ed. m., sr. sp., *u Kó:var* 'v Kovor')
- ə* ← *ə* (*xlě:bəc*, *pě:sək*, *pě:tək*, *pò:pək*)
- ← *i* (*prě:šəč* 'prašič', *jě:zək* 'jezik', *žě:nən* 'ženin'), v sam. in prid. b. v končnicah -*ix* (M mn.), -*im* (D mn.) (*x pərsəm*, *u pərsəx*), glag. pripona -*i*-v sed., 1., 2. os. ed. (*xò:dəm*, *grā:bəm*)
- ← *u* (*trě:bəx*, *kó:žəx*)
- ← *ě* (*ví:dəť*)
- ← *o* v O ed. sam m. sp. – če ne gre za izenačenje z množino (npr. *s fá:ntəm* 's fantom', *s kò:nəm* 's konjem'), v D mn., dv. sam. sr. in m. sp. v končnici -*om* (*x telě:təm* 'k teletom')

3.1.3.3 Izglasni samoglasniki

- i* ← včasih -*ji* (*bò:ži g'rof* 'božji grob')
- u* ← -*ʃ* (*vò:gu* 'vogel', *kó:tu* 'kotel', *ká:šu* 'kašelj'; *dəru*, *c'vəru*, *u'məru*, *žəru*, *bəru* – deležnik na -l za *r*)
- ← -*əv* (*plí:tu*, *pó:xku*, *cé:rku*, *brě:sku*, *brí:tu*)
- ← včasih -*vo* (*kvá:du* 'kladivo')
- ← -*lo* (*gə:ru* 'grlo', *žná:bu* 'žnablo, ustnica')
- ← -*ěl* v del. -l (*vó:tu* 'hotel', *vě:du* 'vedel')
- ← -*il* v del. -l (*uzí:gnu* 'vzdignil')
- ← izjemoma -*elj* (*pərijā:tu* 'prijatelj')
- e* ← *e* (*pò:le*, *mò:rje*, *né:se*)
- ← *ę* (*té:le*, *mí:ze* – R ed./I mn. ž. sp.; *fá:nte* – T mn. m. sp.)
- o* ← *q* (*lí:po*, *mí:zo* – T ed. ž. sp.; *pod mī:zo*, *li:po* – O ed. ž. sp.)
- a* ← *a* (*já:goda*, *glá:va*, *xrú:ška*, *krá:va*, *sò:ra* – I ed. ž. sp.)
- ə* ← *u* (*vó:knə*, *u kó:tlə* – D, M ed. m, sr. sp.)
- ← *i* (*kó:tlə* 'kotli' – I mn. sam. m. sp.; *za urá:tmə* 'za vratmi/vrati' – O mn. sam. sr. sp.; *ta dō:brə* 'ta dobri' – D ed. ž. sp.)

3.2 Soglasniki

Soglasniki so nastali iz ustreznih soglasnikov v izhodiščnem splošnoslovenskem sistemu. Razen tega:

3.2.1 Zvočniki

- v* ← *w* pred sprednjimi in zadnjimi samoglasniki (*ví:n* 'vino', *vó:la* 'volja')
- ← kot proteza pred *o*, *ə*, *u* v vzglasju (*vó:kən* 'okno', *vó:sa* 'osa', *vò:rɡle* 'orgle', *vó:gən* 'ogenj', *vú:izda* 'uzda', *vogní:še* 'ognišče', *vó:uca* 'ovca')
- ← *l* pred zadnjimi samoglasniki – švapanje (*và:s* 'las', *xvá:če* 'hlače', *ská:va* 'skala', *vó:nc* 'lonec', *gvá:va* 'glava', *vú:č* 'luč', *vú:šəm* 'luščim', *svá:ma* 'slama', *gvá:žuna* 'glaževina, steklo', *žé:vot* 'želod')

- u* ← izglasni / v del. -l, m. sp. ed. (*dě:vou* 'delal', *dā:u* 'dal'); v samostalnikih srednjega spola po onemitvi nenaglašene *-o* (*čé:u* 'čelo', *šf:u* 'šilo', *kadí:u* 'kadilo')
- ← *w* v izglasju in pred soglasniki (*čvó:uk* 'človek', *ta prá:u* 'pravi', *zapò:ut* 'zapoved', *uše:nca* 'gosenica', *u'sok* 'visok')
- ← *p* pred *š* (*ušení:ca* 'pšenica')
- ← nenaglašeni *bø-* v naslonskih oblikah prih. glagola *biti sem* (*u* 'bo', *umo* 'bomo', *uš* 'boš', *uta* 'bosta' ...)
- ← *f*: skupaj z *o*: (*vó:uk* 'volk')
- ← kratki naglašeni *f* skupaj z *o*: (*pò:ux* 'polh', *pò:uxən* 'poln')
- l* ← *lʲ* (*nasti:la* 'stelja', *pò:le* 'polje', *uò:gfe* 'ogljje', *klú:ka* 'kljuka', *krá:l* 'kralj', *zé:mlla* 'zemlja', *klú:č* 'ključ', *vó:la* 'volja', *zé:le* 'zelje')
- ← včasih kot vrinjeni *-l-* v skupini *-vje-* (*gərmò:le* 'grmovje')
- ← po analogični menjavi med *l* in *v* (*gvalè:* 'glave', *cé:rkle* 'cerkve', *mərtlè:* 'mrtve')
- n* ← *nʲ/nj* (*vó:gən* 'ogenj', *sví:na* 'svinja', *lù:kna* 'luknja', *ní:va* 'njiva', *ká:mne/kam'ne* 'kamenje', *zná:mne* 'znamenje', *cú:na* 'cunja', *kró:šna* 'krošnja', *kó:na* 'konja' – R ed.)
- j* ← včasih kot prehodni */j/* pred sičniki in šumniki (*vú:izda* 'uzda', *pá:jsxa* 'pazduha', *pvá:jš* 'plašč', *gné:jšt* 'гнездо', *gojšt* 'gozd')
- ← *g* pred sprednjimi samoglasniki – narečna palat. velarov (*nojè:* 'noge', *drú:iga* 'drugega', *na nó:j* 'na nogi')
- ← včasih kot proteza pred sprednjimi samoglasniki (*jí:šem* 'iščem')
- r* ← *r* skupaj s *ə* (*gò:ru*)
- 3.2.2 Nezvočniki
- b* ← izjemoma *p* (*xvá:bəc* 'hlapec')
- f* ← *b/p* v izglasju (*zò:f* 'zob', *pog'reflpog'rep* 'pogreb', *g'rofl* *g'rop* 'grob', *otrò:f* 'otrobi', *govò:f* 'golob', *íé:rof* 'jerob, skrbnik') – toda tudi: *na nē:p* 'na nebu'
- ← *b/p* pred *c* (*xvá:fca* 'hlapca' – R ed. m. sp.)
- ← *b/p* pred *k* (*rò:fkāt* 'robkati, ružiti', *pò:fkār* 'nož popkar, pipec')
- ← redko *x* pred *c* (*vò:fcət* 'ohcet, svatba')
- c* ← *k* – 2. praslovansko mehčanje mehkonobnikov (*na ró:c* 'na roki', *na pòtò:c* 'na potoku')
- č* ← *k* pred sprednjimi samoglasniki – narečno mehčanje mehkonobnikov (*ulí:če ročè:* 'velike roke', *či:sva* 'kisla', *či:klal* *či:kva* 'kikla, krilo', *ščí:ra* 'sekira', *prá:zənc* 'prazniki', *tá:žga* 'takega')
- ← *kj* pred sprednjimi samoglasniki (*čé:/čé:j* 'kje')
- š* ← *šč* (*na təš* 'na tešč', *vogní:še* 'ognišče', *gò:ša* 'gošča', *klé:še* 'klešče', *kú:šar* 'kuščar', *jí:šem* 'iščem', *šep/ščep* 'šcep', *pišá:u* 'piščal', *tú:ršca* 'turščica, koruza')
- ← *x* pred sprednjimi samoglasniki – narečno mehčanje mehko-

- nebnikov (*mú:še* 'muhe', *oré:š* 'orehi', *məšé:r* 'mehur', *pí:ršə* 'pirhi')
- ž ← *g* pred sprednjimi samoglasniki – narečno mehčanje mehko-
nebnikov (*šté:nže* 'štenge')
- k* ← včasih *tj* (*ta tré:k* 'tretji', *kele* 'tjale')
- g* ← redko kot proteza pred *u* v vzglasju (*gù:ni* 'oni, tisti')
- x* ← *t* ← *d* pred *k* (*svax'ka* 'sladka', *ré:xka* 'redka', *ré:xku* 'redkev',
pó:xku 'podkev', *pəxkə:vət* 'podkovati', *sí:roxka* 'sirotka')
- ← *p* ← *b* pred *t* (*oxté:sat* 'obtesati')
- ← *k* pred *p* (*xpù:jem/kəpù:jem* 'kupujem')
- ← izglasni *-g* (*bré:x*, *krò:x*, *drò:x*, *snè:x*)
- ← leksikalizirano iz *k* pred *r* (*xrá:ste* 'kraste, garje')

Zveneči nezvočniki so nastali tudi iz nezvenečih, nezveneči nezvočniki pa iz zvenečih po asimilaciji na sledeče nezvočnike.

3.3 Naglas

- 3.3.1 Naglasno mesto v besedi je kot v izhodiščnem sistemu, le s to razliko, da sta naglašena refleksa za *e* in *o*, ki sta bila prej pred naglašeni kratkimi zadnjimi zlogi: *sé:stra*, *kó:sa*.
- 3.3.2 Kvantiteta je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:
- 3.3.2.1 Dolgi so samoglasniki, ki so bili kratko naglašeni (akutirani) v nezadnjih besednih zlogih (*krá:va*).
- 3.3.2.2 Dolgi so samoglasniki po mladem umiku naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*sé:stra*, *kó:sa*).
- 3.3.3 Tonematika je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:
- Ÿ: ← po podaljšavi starega akuta v nezadnjem besednem zlogu (*krá:va*)
- ← po podaljšavi novega akuta v nezadnjem besednem zlogu (*kó:ža*)
- ← po mladem umiku naglasa s kratkega končnega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*sé:stra*, *gó:ra*)
- Ÿ: ← stalno dolgi cirkumfleks (*li:sť*)
- Ÿ ← naglašeni samoglasnik v zadnjem ali edinem besednem zlogu – novi kratki akut v prvotno zadnjem ali edinem besednem zlogu (*kon*, *məš*)
- V ← nenaglašeni samoglasnik (*žélé:s*)
- ← Ÿ po umiku naglasa s končnega kratkega naglašene samoglasnika (*sé:stra*)

4 IZGUBA GLASOV

4.1 Samoglasniki

- i* – v prednaglasnih zlogih (*švá:ŋka* 'šivanka', *ʒ'gan* 'cigan', *təŋjè:*

- ‘trije’, *pšanc* ‘piščanec’, *pərjã:tu* ‘prijatelj’, *uʃok* ‘visok’, *əls:ca* ‘lisica’, *snõ:u* ‘sinovi’)
- v ponaglasnih zaprtih zlogih (*prí:dga* ‘pridiga’, *preçè:sja* ‘procesija’; v priponah *-ica* (*uʃè:nca* ‘gosenica’, *vó:špce* ‘ošpice’, *tú:ršca* ‘koruza’, *pá:lca* ‘palica’, *ví:lce* ‘vilice’), *-ina* (*gvá:žuna* ‘glaževina, steklo’, *pá:ična* ‘pajčina’), *-nik* (*prá:zənc* ‘prazniki’, *tí:ləŋk* ‘tilnik’, *kú:rəŋk* ‘kurnik’), *-ika* (*ijé:tka* ‘jetika’), v prid. končnici za O mn. *-imi* (*z uʃó:čmə* ‘z visokimi’), v glag. priponi *-i-* v sed. mn. in dv. vseh oseb (*umá:tva* ‘mlativa’, *vi:tte* ‘vidite’))
  - v izglasju v končnicah I mn. nekaterih sam. m. sp. (*kó:n* ‘konji’), v I mn. sam. 2. žen. skl. (*mí:š* ‘miši’), v I dv. nekaterih sam. sr. sp. (*telè:t* ‘teleti’), v prid. b. v I ed. m. sp. (*ta ní:sk* ‘nizki’, *kərstən* ‘krstni’, *nəbè:šk* ‘nebeški’) in v I mn. m. sp. (*mó:i* ‘moji’), v D, M ed. sam., prid. ž. sp. (*na ró:c* ‘na roki’, *na mí:s* ‘na mizi’, *mé:n* ‘meni’), v O mn. sam. ž. sp. (*z žlí:cam* ‘z žlicami’), v nedoločniku (*nosi:t noʃəʔ*), v glag. priponi *-i-* v 3. os. ed. sed. (*xó:t* ‘hodi’)
- u*
- v prednaglasnih zlogih (*tʌe* ‘tule’, *tli:va* ‘tulila’)
  - v ponaglasnih zlogih (*pá:jsxa* ‘pazduha’, *vó:snek* ← *vó:sunek* ‘oselnik’)
  - v izglasju (*tʌet* ‘le-tu’, *blí:s* ‘blizu’; v končnicah D, M ed. sam. m., sr. sp. (*pər brã:t* ‘pri bratu’, *po temé:n* ‘po temenu’, *x telè:t* ‘h teletu’, *po mé:st* ‘po mestu’))
- ě*
- v prednaglasnih zlogih (*snõ:* ‘seno’, *əlpõ:* ‘lepo’, *čpí:na* ‘črepinja’, *zdé:t* ‘sedeti’, *əlsè:n* ‘lesen’, *zdi:t* ‘cediti’, *əlnó:ba* ‘lenoba’, *əlsní:ka* ‘lesnika’, *ó:rx* ‘oreh’; v prid. končnicah *-ěga* (*səžga* ‘suhega’) in *-ěmu* (*anʔmo* ‘enemu’))
  - v ponaglasnih zlogih (*vó:rx* ‘oreh’; v prid. končnicah *-ěga* (*uʃó:žga* ‘visokega’, *mó:iġa* ‘mojega’) in *-ěmu* (*uʃó:čmo* ‘visokemu’, *mó:iġmo* ‘mojemu’), v glag. priponi *-ě-* v mn., dv. sed. (*vó:čva* ‘hočeva’, *iʔmo* ‘jemo’) in v del. -l v mn., dv. m. sp. ter ed., mn. ž. sp. (*ví:dva* ‘videla’, *vó:tlə* ‘hoteli’))
- e*
- redko v prednaglasnih zlogih (*əltí:* ‘leti’ – 3. os. ed. sed.)
- o*
- v prednaglasnih zlogih (*uvi:t uʋət* ‘loviti’)
  - v izglasju v I ed. sr. sp. – maskulinizacija nevter (*čé:u* ‘čelo’, *sté:gəŋ* ‘stegno’, *kolé:n* ‘koleno’, *ví:n* ‘vino’)
- q*
- v prednaglasnih zlogih (*zbó:ta* ‘sobota’)
- a*
- v prednaglasnih zlogih (*sni:* ‘sani’)
- ə*
- v prednaglasnih zlogih (*zdʔbər* ‘steber’, *žʔbər* ‘čeber’, *žbè:va* ‘čebela’, *sʔmən* ‘semenj’)
  - v ponaglasnih zlogih (*dó:ns* ‘danes’; v priponi *-əc* za zvočnikom (*vó:nc* ‘lonec’, *pá:uʃc* ‘palec’, *kó:nc* ‘konec’) – za nezvočnikom polglasnik ostane (*xlè:bəc* ‘hlebec’); v priponi *-ək* (*tó:rk* ‘torek’)).

- 4.2 Soglasniki
O izgubi soglasnikov glej točke 2.2 in 3.2.
Ob tem še:
- 4.2.1 *zju-* > *zu-* (*zú:trej* 'zjutraj')
- 4.2.2 V sklopu *-rg-* se je /g/ včasih reduciriral (*perí:še* 'prgišče').
- 4.2.3 V sklopu *pt-* se je /p/ včasih reduciriral (*təč* 'ptič', *tí:č* 'ptiči').
- 4.2.4 Pomožni glagol *bom, bova, bomo* se kot naslonka večinoma govori *m, wa, mo*, v 2. in 3. os. ed., mn. in dv. tega glagola pa se *bō* obrusi v *ū* (*ū* 'bo', *uš* 'boš', *ūjo* 'bojo' ...).
- 4.2.5 V sklopu *-ro-* lahko izpade /r/ (*kompí:r* 'krompir').
- 4.2.6 V sklopu *-dv-* lahko izpade /v/ (*lédí:ce* 'ledvice').
- 4.2.7 V sklopu *-črč-, -žrč-* je /r/ praviloma izpadel (*žé:bəc* 'žrebec', *ž'be* 'žrebe'; *čé:va* 'čreva', *čvō:* 'črevo').
- 4.2.8 V sklopu *-px-* (← *-bx-*) lahko izpade /p/ (*ūxají:ū* 'obhajil').
- 4.2.9 V sklopu *zdr-* lahko izpade /d/ (*z'rou|zd'rou* 'zdrav').
- 4.2.10 Izjemoma je sklop *adv-* > *uf-* (*ū'fent|ō'fent* 'advent').

5 RAZLIČNO

- 5.1 Metateza *m-ū* > *ū-m* (*ūma'təč* 'mlatič', *ta ūmā:t* 'ta mlad').
- 5.2 Disimilacija *r-t* > *r-k* (*gá:rkəł*).
- 5.3 Disimilacija *z-z* > *r-z* (*fə'r'žou* 'fižol').

Literatura

- LOGAR, T., Izhodiščni splošnoslovenski fonološki sistem, *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1981, str. 29–33.
- SMOLE, V., Fonološki opis govora vasi Šentrupert (SLA 262), *Jezikoslovni zapiski 4*, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana 1998, str. 73–88.
- ŠKOFIC, J., Fonološki opis govora Kroke (SLA 202), *Jezikoslovni zapiski 3*, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana 1997, str. 175–189.
- ŠKOFIC, J., Fonološki opis govora Zgornje Gorje (SLA 198), *Jezikoslovni zapiski 5*, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana 1999, str. 183–195.

Phonological Description of the Local Speech in Lom pod Storžičem

Summary

The article presents the Gorenjsko speech in Lom pod Storžičem.

The speech has a monophthongal vowel system, quantitative opposition (long stressed, short stressed and short unstressed vowels), the long vowels have tonemic opposition (the stress on short vowels is dynamic, the unstressed vowels are always short). The long stressed vowels can occur in any syllable, the short ones occur mostly in the last or the only syllable, the exceptions being the -l participle of some verbs (e.g. 'dǎru, c'vǎru, u'mǎru, 'žǎru) and some nouns (e.g. 'bǎru, 'čǎru). The short stressed and also the unstressed vowels are subject to strong reduction (especially /i/, as well as /ě/ and /u/). Typical of this speech is also the narrowing of /e/ (bešǝ:da) and /o/ (bǝ'gǝt) in the position before the stress. Before the back vowels in the word-initial position (vǝ:kǝn) the prothetic /v/ developed.

The consonant system is equal to that of standard Slovenian with the exception of the distribution. The sonorant /l/ does not occur before the back vowels – because the »šva«-assimilation is typical of this speech (žǝbǝ:va). The sonorant /v/ is pronounced both before the back and the front vowels; it is pronounced as /u/ in the word-final position and before consonants. The sonorants /l'/lj and n'/nj have lost their palatal character (pǝ:le 'polje', klǝ:ka 'kljuka', krǝ:l 'kralj', zǝ:mǝla 'zemlja', vǝ:gǝn 'ogenj', svǝ:na 'svinja', nǝ:va 'njiva', znǝ:mne 'znamenje'). Usually, /r/ is no longer present in the former -črǝ- and -žrǝ- groups (žǝ:bǝc 'žrebec', žǝbe 'žrebe', čǝ:va 'čreva', čǝvǝ: 'črevo'). Typical of this speech are also the dialectal palatalization of the velars /k/, /g/, /x/ before the front vowels (čǝ:sva 'kisla', na nǝ:ǝ 'na nogi', šǝtǝ:nže 'štenge, stopnice', ǝrǝ:š 'orehi') and the remains of the 2nd Proto-Slavic palatalization of the velars (na rǝ:c 'na roki', na pǝtǝ:c 'na potoku'). The consonant group šč changed into š (vǝgnǝ:še 'ognjišče', gǝ:ša 'gošča'). The voiceless stops, affricates and fricatives assimilate to the following consonant. In the word-final position only voiceless stops, affricates and fricatives are pronounced. Another typical feature can be observed in the word-final position where the stops change into spirants, i.e. -g > -x (snǝ:x 'sneg'), -b > -f (zǝ:f 'zob'). Stops also turn into spirants in the middle of a word, i.e. b/p > f before c (xǝvǝ:fca 'hlapca' – D sg. m.), before k (rǝ:fkat 'robkati, ružiti', pǝ.fkar 'nož popkar, pipec'). Rare are the changes x > f before c (vǝ:f,cǝt 'ohcet'), d/t > x before k (svax'ka 'sladka', rǝ:xka 'redka', si:roxka 'sirotka'), b/p > x before t (oxǝtǝ:sat 'obtesati'). Various changes of consonants (assimilations, dissimilations, differentiations, methatheses and consonant reductions) occur frequently.